

LUNDS
UNIVERSITET

Språk- och litteraturcentrum

Översättarutbildningen

EXAMENSARBETE VT-11

MAGISTERKURS

DEL 2: ANALYS

Att berätta om gamla gudar för moderna barn:
mottagaranpassning vid översättningen av
Thor and the Master of Magic

Författare:

Emma Gustafsson

gee.emma@gmail.com

Handledare:

Mari Mossberg, svenska

Lena Olsson, engelska

Sammandrag:

Det här examensarbetet grundar sig på en översättning av en lättläst barnbok, som i sin tur är baserad på en myt från Snorres Edda. Uppsatsen inleds med en källtextanalys, som i viss mån utgår från Lennart Hellspång och Per Ledins (1997) modell, och som grundas på Göte Klingbergs (1977) teorier om bearbetning och översättning av böcker för barn. Därefter följer en kortare diskussion om överväganden inför översättningen, som slutligen mynnar ut i en längre översättningskommentar, där översättningsteorier av Rune Ingo (2007), Yvonne Lindqvist (2005), och Lita Lundquist (2007) används för att analysera måltexten.

I uppsatsen ligger fokus på mottagaranpassning och svårigheterna med att översätta en skönlitterär text som är av både informell och konstfull stil, samt på hur en imitativ översättningsstrategi kan fungera i praktiken. Min intention har varit att undersöka mina egna språkval, som motiverats av den ibland motsägelsefulla relationen mellan vad förlaget som ska ge ut den översatta boken har önskat och vad jag har uppfattat som nödvändig språklig anpassning för en tänkt läsare.

Nyckelord:

Översättning, skönlitterär översättning, lättläst barnbok, imitativ strategi, mottagaranpassning

Engelsk titel: Telling Modern Children about Ancient Gods – reader adaptation in the translation of *Thor and the Master of Magic*

Innehåll

1. Inledning	4
1.1 Syfte och bakgrund	4
2. Källtextanalys	5
2.1 Källtexten och författaren	5
2.2 Den ursprungliga myten	5
2.3 Adaptation	6
2.3.1 Mottagaranpassning.....	6
2.3.2 Kontextadaptation.....	7
2.3.3 Referensbindning.....	8
2.4 Informella drag i stilen	9
2.5 Konstfulla drag i stilen	10
2.6 Sammanfattning	11
3. Översättningskommentar	12
3.1 Överväganden inför översättning	12
3.2 Textsort och översättningsstrategi	13
3.3 Kulturell och kommersiell adaptation	14
3.3.1 <i>Magi</i> eller <i>trolldom</i> ?.....	15
3.3.2 <i>Sal</i> eller <i>hall</i> ?.....	17
3.4 Den informella stilen i översättning	18
3.5 Den konstfulla stilen i översättning	21
3.5.1 Bildspråk.....	21
3.5.2 Alliteration.....	22
4. Sammanfattande synpunkter	23
Källförteckning	25

1. Inledning

Denna uppsats är den andra delen av examensarbetet för det första året på den tvååriga översättarutbildningen på Lunds universitet. Den första delen av detta arbete är en längre översättning av en lättläst barnbok, *Thor and the Master of Magic*, av Kevin Crossley-Holland. Uppsatsen inleds med en källtextanalys som undersöker Crossley-Hollands text, och som till viss del utgår från Lennart Hellspong och Per Ledins textanalysmodell, samt stödjer sig på Göte Klingbergs teorier om bearbetning och översättning av barnlitteratur. Därefter följer ett kortare stycke som behandlar de överväganden som gjorts inför översättningen och presenterar den översättningsstrategi som har valts. Översättningskommentaren som följer på detta analyserar måltexten, det vill säga min översättning, och stödjer sig på teorier om översättning från Rune Ingo, Yvonne Lindqvist och Lita Lundquist.

1.1 Bakgrund och syfte

Översättningen som ligger till grund för uppsatsen har utförts på uppdrag av Argasso förlag, som specialiserar sig på utgivning av lättlästa böcker för barn med olika lässvårigheter. Källtexten, det vill säga Crossley-Hollands bok *Thor and the Master of Magic*, är en bearbetning av en fornnordisk myt, och förlaget ville ha en översättning som ligger närmare originalberättelsen än vad Crossley-Hollands text gör. Syftet med den föreliggande uppsatsen är att undersöka källtexten och min översättning av den, för att få en bättre förståelse av både käll- och måltext.

Uppsatsens fokus ligger på mottagaranpassning, både sådan som Crossley-Holland har utfört för den tänkte läsaren av hans bok och sådan jag har gjort, för den tänkte läsaren av översättningen. Mottagaranpassningen undersöks bland annat genom analys av källtextens stil, som är både informell och konstfull, och genom analys av hur dessa båda drag har överförts till måltexten. I översättningskommentaren diskuteras även den övergripande imitativa översättningsstrategin, och hur denna har fungerat i praktiken, samt den motsättning förlagets önskan om en mer fornnordiskt klingande översättning och mina försök att mottagaranpassa översättningen till en presumtiv läsare ibland har inneburit.

2. Källtextanalys

2.1 Källtexten och författaren

Källtexten är en lättläst barnbok, *Thor and the Master of Magic*, av Kevin Crossley-Holland. Den gavs ursprungligen ut 2007. Crossley-Holland är en välkänd barnboksförfattare, poet och översättare i sitt hemland England. Han har bland annat skrivit en trilogi barnböcker som baseras på Arthur-legenden och ett antal samlingar med berättelser från den nordiska mytologin, samt brittiska och irländska folksagor. Crossley-Holland har även översatt eposet *Beowulf* från fornengelska till modern engelska.

2.2 Den ursprungliga myten

Thor and the Master of Magic är en bearbetning av en myt i *Snorres Edda*, och den ursprungliga berättelsen har således funnits nedtecknad sedan ca 1220. Myten finns redan återberättad i ett flertal barnvänliga versioner, bland annat i Sonja Hulths *Tor hos Utgårdaloke* (2001), och i seriealbumet *Valhall 5: Resan till Utgårdaloke* (1991) av Peder Madsen. Crossley-Hollands berättelse är ursprungstexten trogen vad gäller händelseförloppet och rollfigurerna, men dess fornnordiska förlaga nämns ingenstans i boken.

Den ursprungliga berättelsen ingår i Eddans *Gylfaginning*, ett avsnitt som handlar om den nordiska mytologin. I korta drag handlar den om åskguden Tor, som i sällskap med den sluge Loke och två barn, Tjalve och Röskva, beger sig till jättarnas rike. På vägen träffar de jätten Skrymer som Tor försöker döda med sin hammare. Tre gånger misslyckas han med detta, och väl framme hos Utgårdaloke, jättarnas kung, fortsätter missödena.

I en rad tävlingar där Tor och hans följeslagare ska ge prov på olika talanger, till exempel att äta och springa fort, förlorar de mot jättarna de tävlar emot. När Tor och hans följeslagare ska lämna jättarnas borg dagen därpå förklarar Utgårdaloke att han använt trolldom i alla tävlingarna. Bland annat så åt Loke ikapp med Loge, elden själv, och när Tjalve tävlade i kapplöpning var det Huge, Utgårdalokes tanke, han mötte. Utgårdaloke visar sig även ha varit Skrymer, och trots att Tor inte vunnit några av tävlingarna tycker Utgårdaloke att Tor har visat hur stark han är. Han varnar Tor för att återvända till hans borg, som han säger att han ska skydda med ännu mer trolldom, och när Tor i raseri höjer Mjölner för att slå ihjäl Utgårdaloke försvinner både han och hans borg i tomma intet.

2.3 Adaptation

Thor and the Master of Magic är alltså en adaptation av en mycket gammal berättelse. Den bevarar i hög grad originalets händelseförlopp, men har anpassats språkligt till unga läsare. Göte Klingberg menar att all barnlitteratur är föremål för adaptation, och att detta till och med är vad som skiljer barn- och ungdomslitteratur från litteratur i allmänhet, då texter som skrivs för barn alltid mottagaranpassas av författaren (eller bearbetaren) (Klingberg 1977:46). Crossley-Hollands bok kan sägas vara anpassad på flera nivåer: för det första generellt till barn, för det andra till moderna barn, och för det tredje till barn som har svårigheter med att läsa.

2.3.1 Mottagaranpassning

Thor and the Master of Magic gavs ursprungligen ut av förlaget Barrington Stoke, som är specialiserat på utgivning av böcker till barn med lässvårigheter och ”motvilliga läsare”. Boken rekommenderas till åldrarna 9-13, eller en läsålder på 8 år. Det märks tydligt att texten riktar sig till yngre barn eller barn med lässvårigheter eftersom den är skriven på modern, lättfattlig engelska, och består av övervägande korta meningar. Ibland delas vad som skulle kunna vara en grafisk mening upp i flera:

- (1) At dawn, Thor crept outside while everyone else was still asleep. There, in the clearing, he saw a sleeping giant. Then the giant snorted and growled. And hearing him, Thor knew at once what the midnight noises had been. (KT 10:248–253)

På vissa ställen finns meningsfragment istället för fullständiga meningar:

- (2) The Giant-King’s fortress stood right in the middle of it, glinting in the sunlight. Only when Thor and his friends had walked right up to the walls did they see just how high they were. Fifteen metres. Maybe even twenty metres. More than ten times as tall as Rapid and Ristil. (KT 15:419–426)

Att boken dessutom riktar sig till ”motvilliga läsare” syns bland annat på bruket av verb. Verben är övervägande aktiva, dynamiska och varierade. När jättarna och Tor talar kommer deras yttranden ofta som *growls*, *grunts*, *roars*, *booms* och *bellows*. Bruket av verb kan också sägas bidra till att boken blir rolig och spännande att läsa. Ett exempel på detta är då jätten Skrymer bestämmer sig för att slå följe en bit med Tor och hans vänner. Han går inte efter dem utan han *strides away* och *crashes through the forest* för att slutligen *begin to sag* och

slump down (KT 9:287–292). Vidare beskrivs jättarna i jättarnas kungs borg på det här underhållande och dynamiska sättet när Tor och hans vänner först ser dem:

- (3) They were sprawling, they were lying and lolling and lazing, they were slurping and burping, arguing, guffawing, they were snorting and scratching themselves, they were poking and punching each other. (KT 17:469–473)

Det finns tillägg i berättelsen, och dessa bidrar intressant nog också till att göra texten lättare att läsa och förstå. Bland annat är den inledande delen, som handlar om Tor och Lokes färd från Asgård till Midgård, mer utförligt beskriven i Crossley-Hollands adaptation jämfört med ursprungsberättelsen. Detta kan så klart ha att göra med att originalmyten är del av ett större verk, där gudarnas rike Asgård beskrivits vid ett tidigare tillfälle, men Crossley-Hollands utbrodering fungerar förankrande, och gör det lättare för läsaren att ”se” världen berättelsen utspelar sig i, vilket nog kan sägas vara ännu ett uttryck för mottagaranpassning.

2.3.2 Kontextadaptation

I *Att översätta barn och ungdomsböcker* gör Klingberg en uttömmande framställning av kontextadaptation, det vill säga anpassningar mellan olika språk, med hänsyn till ”kulturella informationer som ligger utanför texten” (Klingberg 1977:82). Klingberg påpekar vikten av kontextadaptation främst i relation till översättning, där till exempel personnamn, naturbegrepp och måttenheter inte är desamma från ett språk till ett annat.

Att *Tor* kallas *Thor* och *Loke* kallas *Loki* i boken är tydliga exempel på kontextadaptation, eftersom detta är deras vedertagna namn på engelska, men även andra namn tyder på anpassning, dock av ett lite annorlunda slag. I *Thor and the Master of Magic* har en del personnamn antagligen ändrats för att passa i en kontext där den förmodade läsaren inte är bekant med nordisk mytologi eller nordiska språk. Att författaren dock är skolad både inom föreställningsvärlden som berättelsen sprungit ur, samt språket som myten först nedtecknades på, märks intressant nog också på detta.

Berättelsen handlar som sagt om Tor och hans följeslagares färd till Utgårdaloke. Denne omtalas nästan uteslutande som *the Giant-King*, förutom vid de ställen i texten där Loke kallar honom för *a master of magic*. Båda dessa benämningar är beskrivande: Utgårdaloke är jättarnas kung och, som det visar sig, en mästare på magi. Att ändra namnet på detta sätt förenklar läsningen på två plan: dels skapar det ingen förvirring med den andra Loke som finns i texten, dels ger det inte upphov till svårigheter vid uttal, som man kan anta att namnet

Utgårdaloke skulle ge för ett engelskt barn (eller en vuxen engelsk person som läser högt för ett barn, för den delen).

Även pojken *Tjalve* har av Crossley-Holland fått ett karakteriserande namn eftersom han heter *Rapid*, och en av hans främsta egenskaper är just hans snabbhet. Vad gäller *Tjalves* syster *Röskva* som döpts till *Ristil* är valet av namn inte lika tydligt, eller lika uppenbart en anpassning för enkelheten eller tydlighetens skull. Det är med hennes namn som jag anser att författarens kunskap om nordisk mytologi och fornnordisk skaldekonst lyser igenom. I den poetiska Eddan (ca 1270) nämns att en av guden Heimdalls sondöttrar heter Ristil, så Crossley-Holland kan möjligtvis referera till detta.¹ Att *Ristil*, som ofta nämns tillsammans med *Rapid*, rent fonetiskt liknar broderns namn kanske också har något att göra med Crossley-Hollands intresse för fornnordisk kultur. Det ger upphov till alliteration, något som var ett mycket vanligt inslag i isländsk skaldekonst.

2.3.3 Referensbindning

Utgårdaloke kallas, som redan nämnt, nästan uteslutande för *The Giant-King*, förutom vid tre tillfällen då Loke kallar honom för *a master of magic*. Det ser således ofta ut så här i texten på ställen där Utgårdaloke är med:

- (4) “Thor,” said **the Giant-King** in a puzzled voice. **He** sounded almost sorry. “Is that really the best you can do?” Thor grabbed the horn again. “You’re just teasing us,” **the Giant-King** said. Thor lifted the horn. He gulped down the golden ale until he was gasping for breath. But he still couldn’t finish it. **The Giant-King** sniffed and swallowed his snot. “What’s up?” **he** asked. “Newborn giants can drink more of their mother’s milk than you’ve drunk from this horn.” Loki’s eyes flickered. He liked the way **the Giant-King** taunted Thor. “Now I understand,” **the Giant-King** said. “A champion in Asgard is a chump in my kingdom.” “You can’t say that,” Ristil shouted. “A winner in Asgard,” sneered **the Giant-King**, “is a loser in my fortress.” (KT 23–24: 679–700)

Referensbindningen som markerats i exemplet ovan är vad Hellspong och Ledin kallar identitet, eftersom den hela tiden syftar på samma referent, det vill säga Utgårdaloke (Hellspong & Ledin 1997:82–83). Referensbindningen ovan består av identisk upprepning (*the Giant-King*) och pronominalisering (*he*), och eftersom referenten är densamma är detta ett exempel på en stark bindning (1997:84). Det är ingen fråga om lösa associationer här och framåt slutet av det ovan citerade stycket gör det här sättet att syfta till Utgårdaloke att texten nästan känns statisk och övertydlig. Frågan är om detta inte är ett syntaktiskt sätt att göra texten mer lättläst – att använda identisk upprepning, och, i mindre utsträckning,

¹ Rigstula, strof 25:.. <http://sv.wikisource.org/wiki/Rigstula>

pronominalisering, gör att det finns mindre risk för läsaren att tappa bort sig. Detta är också i linje med ursprungsberättelsen i Eddan, i vilken samma slags starka referensbinding används, som illustreras i exemplet nedan, där jag kursiverat alla referenser till Tor:

- (5) Så kom en grå katt framspringande på hallgolvet, och den var nog så stor. *Tor* gick fram och tog med handen mitt under buken och lyfte den, men katten sköt rygg allteftersom *Tor* rätade upp armen; och när *Tor* sträckte *sig* så högt *han* nånsin kunde, lyfte katten på en fot, och *Tor* kom inte längre någon vart med den leken. (Sturlason 1970:72)

2.4 Informella drag i stilen

Att författaren har stor kunskap om berättelsens historiska förlaga och den litterära tradition den är en del av är således inte omedelbart tydligt. Texten är, som nämnts ovan, skriven på modern, lättfattlig engelska och stilen är högst informell. För att använda Hellspong och Ledins lexikogrammatiska dimensioner (Hellspong & Ledin 1997:78–80), kan bokens stil klassificeras som verbal snarare än nominal, främst på grund av de många verben och på grund av att texten innehåller få långa nominalfraser. I exemplet nedan har jag kursiverat alla verb och markerat den enda aningen utbyggda nominalfrasen i fetstil:

- (6) Thor *snorted*. "I've got to *fight* the giants," he *said*. "If I *don't*, they'll *attack* us. They'll *take over* our kingdom. *Remember my magic hammer*. I *can fight* giants with that." Thor *checked* that his hammer *was tied* fast to his belt, and then he *stepped* into his chariot. (KT 3–4:29–35)

Exemplet visar också att stilen är allmän snarare än specifik, då texten bland annat innehåller enkla substantiv (*giants, kingdom, hammer, belt*) och korta ord (*he, us, our, fight*). Vidare visar exemplet att stilen dessutom är konkret snarare än abstrakt, eftersom substantiven är övervägande konkreta (*giants, hammer, belt*) och verben är till stor del dynamiska (*fight, attack, stepped*). Sammantaget ger detta upphov till att stilen uppfattas som enkel och ledig, vilket kan sägas vara en genreförväntning inom barn- och ungdomslitteraturen.

Det finns utöver detta vissa drag i texten som får den att kännas vardaglig, till exempel ordet *wallop* (smocka), som är vad Tor helst av allt vill göra med jättarna, och namnet på Skrymer, *Big Bloke*, eftersom *bloke* är ett slanguttryck för "karl". Utropen som personerna i texten gör får den också att kännas vardaglig. Jättarnas kung ropar bland annat på en av sina undersåtar med uttrycket *Hey, you!* och när Tor kämpar för att lyfta hans katt uppmanar kungen honom att kämpa på med uttrycket *Come on!*. Tidigare, när Tor häver öl, händer detta:

- (7) The Giant-King sniffed and swallowed his snot. "What's up?" he asked. "Newborn giants can drink more of their mother's milk than you've drunk from this horn." (KT 23:689–692)

Jättarnas kung frågar alltså inte bara Tor vad som försiggår med ett slanguttryck (*What's up?*), utan han sväljer dessutom sitt snor, som ju beskriver en ytterst vardaglig företeelse. Det vardagliga språket (och även de vardagliga skeendena, som i exemplet ovan) är också exempel på mottagaranpassning, eftersom detta bidrar både till att texten känns informell, och att den blir mer tillgänglig för flera.

2.5 Konstfulla drag i stilen

Utöver diskussionen om stil enligt lexikogrammatiska definitioner skriver Hellspong och Ledin om stildrag mer allmänt, och nämner där den traditionella stillärans skiljelinje mellan enkel och utsmyckad stil (Hellspong & Ledin 1997:201). Detta är särskilt intressant i relation till *Thor and the Master of Magic* som ju helt klart har en enkel stil, men från ett annat perspektiv är den även utsmyckad. Ett annat namn för den utsmyckade stilen är konstfull stil, och den märks bland annat genom att en text i denna stil innehåller olika stilfigurer, till exempel i form av liknelser, omskrivningar och alliteration (1997:201). Att källtexten innehåller stilfigurer är inte märkligt med tanke på att den faktiskt är skönlitterär, men kanske en smula oväntat i en text som är så lättläst.

Liknelser är en slags betydelseöverföring som består av ett sakled och ett bildled. Sakledet är vad som betecknas i betydelseöverföringen och bildledet är det som betecknar (Lindqvist 2005:119). I exemplet nedan, där Tjalve beskrivs, är den snabbe Tjalve sakledet och *hare* och *deer*, som är snabbfotade djur, bildleden:

- (8) Rapid and Hugi made their way to the starting post. Then the Giant-King lifted up his right hand and, as soon as he dropped it, the race began. Rapid was *as fast as a hare*, he was *as fleet as a deer*, but he wasn't as quick as the young giant. (KT 21:595–599, min kursiv.)

As fast as a hare och *as fleet as a deer* är snarast vad Lindqvist benämner "konventionella bilder" (2005:120), det vill säga aningen mer "friska" uttryck än de helt lexikaliserade "döda bilderna", men knappast "nyskapande bilder" heller. Jätten Skrymer däremot beskrivs med mer nyskapande bilder; exempelvis är hans andedräkt *as rotten as a rubbish-tip* (KT 12:304–305) och hans andetag låter som *a flock of cawing crows* (KT 13:329).

Vad gäller omskrivningar finns dessa bland annat i form av epitet för Tor, som också kallas *the Thunder-God* (KT 18:495) och *Giant-Killer* (KT 7:146). Dessa epitet påminner om

kenningar, en sorts stilfigur som är vanlig i fornisländsk litteratur. Kenningar är en speciell sorts omskrivningar, och definieras av Alf Henriksson i *Isländsk historia* som ”mer eller mindre mångordiga uttryck som står istället för ett enkelt substantiv” (Henriksson 1981:88). Ett exempel på en kenning är ”ormens läger”, vilket är en omskrivning för guld (1981:88).

Det finns inga direkta kenningar som representerar Tor i det aktuella stycket i *Gylfaginning*. Han kallas för det mesta rätt och slätt för Tor, förutom vid två tillfällen, då han kallas *Ákutor* och *Asator*. Det förstnämnda betyder ”den vagnskörande Tor”, och används i början av berättelsen, då Tor och Loke färdas till Midgård (Sturlason 1970:66). Han kallas för *Asator* vid det ställe i texten då Tor och hans följeslagare först råkar på jätten Skrymer, och denna säger sig veta vem Tor är, det vill säga en av asarna och således en gud (1970:68).

Alliteration har redan nämnts ovan, i samband med barnen i berättelsens namn, men förekommer utöver detta relativt frekvent i hela källtexten. Detta har antagligen också att göra med att Crossley-Holland är väl bevandrad inom den fornnordiska litteraturen, eftersom alliteration förekommer frekvent i många fornnordiska versmått. Henriksson hävdar att forngermansk dikt rent generellt ”bygger på alliteration av betonade ord och stavelser” (1981:86), och i källtexten återfinns detta stilgrepp som ett till synes okonstlat inslag i språket, bland annat i exemplet nedan, där jättarna beskrivs:

- (9) They were sprawling, they were lying and lolling and lazing, they were slurping and burping, arguing, guffawing, they were snorting and scratching themselves, they were poking and punching each other. (KT 17:469–473)

Att Crossley-Holland antagligen använder sig av omskrivningar och alliteration till stor del på grund av sin kännedom om den fornnordiska litteraturen är dock förmodligen inte alls uppenbart för den tänkte läsaren av *Thor and the Master of Magic*.

2.6 Sammanfattning

Thor and the Master of Magic är en lättläst bok som speciellt riktar sig till barn med lässvårigheter. Detta syns bland annat i dess enkla syntax, vardagliga språkbruk och övervägande verbala stil. Boken är dock skönlitterär, och som sådan innehåller den bland annat stilfigurer, bland annat i form av liknelser och omskrivningar. Detta skulle kanske kunna vara motsägelsefullt, men den utsmyckade stilen gör inte texten svårare att läsa. Ibland

Examensarbete, Magisteruppsats,
Översättarutbildningen VT-11,
Emma Gustafsson

gör till och med författarens tillägg, som den mer ingående beskrivningen av Tor och Lokes färd till Midgård, texten lättare att läsa.

Det som gör *Thor and the Master of Magic* lite speciell är att den baseras på en mycket gammal förlaga, Snorres Edda, från 1200-talet. Crossley-Holland har anpassat denna gamla berättelse på flera nivåer, för att den ska tala till ett tänkt, modernt barn, som dessutom är en ”motvillig läsare”. Han har åstadkommit detta utan att för den skull frånga den ursprungliga berättelsens händelseförlopp eller en del av de särdrag den uppvisar som varande en del av den fornnordiska litteraturen.

3. Översättningskommentar

3.1 Överväganden inför översättning

I Sverige kommer *Thor and the Master of Magic* att ges ut av förlaget Argasso, som likt Barrington-Stoke riktar sin utgivning till barn med lässvårigheter. Den kommer att vara del av deras serie ”Läsvänligt”, som enligt förlaget innehåller böcker som är ”speciellt utformade för barn och ungdomar med dyslexi eller lässvårigheter av andra orsaker.”² Dessa böcker har dessutom ett utförande som inte ska göra att läsaren behöver känna sig ”mindre duktig”, och en layout med luftig stil, korta kapitel samt klart avgränsade stycken för att underlätta läsning.

Förlagets direktiv inför översättningen var att noggrant undersöka namn på personer, samt beteckningar för ting och företeelser i berättelsen som finns med i den ursprungliga myten, och att använda dessa istället för de adaptationer som Crossley-Holland nyttjat i sin bok. Förlaget ville alltså ha en översättning som i viss mån återgår till originalhistorien i större utsträckning än Crossley-Hollands version, vilket är fullt förståeligt då den ursprungliga myten nedtecknades på ett språk som faktiskt är likt svenskan, och den kontextadaptation som Crossley-Holland använt sig av vad gäller till exempel namn på personer är inte nödvändig för svenska förhållanden.

Översättningen blir alltså en bearbetning av en bearbetning. Självfallet måste språket anpassas till den svenska kulturen men frågan är hur omfattande detta arbete blir med tanke på att den svenska utgåvan, precis som den engelska, riktar sig till barn med lässvårigheter. Det

² Information från förlagets utskick om nya böcker 2011-2012:
http://www.argasso.se/images/Folder_11_webb.pdf

finns alltså ingen anledning att ändra Crossley-Hollands informella, enkla och vardagliga stil; det är snarare av största vikt att på något sätt bevara den.

Att berättelsen som ligger till grund för boken ursprungligen är skandinavisk innebär att översättningen till viss del kommer att ”skala av” istället för att lägga till ytterligare mottagaranpassning, då Crossley-Hollands namn på personer i boken kommer att avlägsnas till förmån för de ursprungliga beteckningarna på rollfigurerna, på förlagets inrådan.

Sammanfattningsvis kan man säga att översättningen av *Thor and the Master of Magic* underlättas rent språkligt av att den översatta versionen riktar sig mot en läsare som är lik den som originalet har i sin målgrupp. Den försvåras dock kanske av hur den ska mottagaranpassas på ett mer kulturellt plan, trots att den kontextadaptation som efterfrågas av förlaget innebär ett avlägsnande av uttryck för den bearbetning Crossley-Holland utövat på den ursprungliga myten.

3.2 Textsort och översättningsstrategi

Det är av stor vikt vid översättning att analysera källtextens sort och funktion. Enligt Rune Ingo är kunskapen om skillnaderna mellan olika sorters texter grundläggande för att kunna skapa en fungerande översättning (Ingo 2007:216). Denna analys ligger även till grund för valet av global översättningsstrategi.

Då *Thor and the Master of Magic* först och främst är en skönlitterär text är en övergripande imitativ strategi att föredra, eftersom en sådan enligt Lita Lundquist försöker att fånga källtextens ton och i förlängningen ge läsare av översättningen samma upplevelse av texten som dem som läser den på originalspråk (Lundquist 2007:37). Lundquist påpekar vidare att till skillnad från fallet med en sakprosatext kan semantisk ekvivalens offras när en skönlitterär text översätts, eftersom stilistisk och estetisk ekvivalens är viktigare att försöka uppnå (2007:52).

Klingberg, som har analyserat barn- och ungdomslitteratur, samt översättning därav, ingående och som en specifik företeelse, hävdar att den skapas efter en särskild premiss, nämligen att författaren av böcker i genren redan från början har en snävt definierad presumtiv läsare i åtanke. Klingberg menar vidare att denna utgångspunkt fordrar samma beaktande från översättaren (Klingberg 1977:12).

Hos Yvonne Lindqvist, vars undersökning uteslutande handlar om översättning av skönlitteratur, nämns att översättare av högprestigelitteratur ofta använder en adekvansinriktad strategi, till skillnad från översättare av lågprestigelitteratur, som fokuserar

mer på acceptans (Lindqvist 2005:174). En adekvansinriktad strategi är källbunden och en acceptansinriktad strategi är målbunden, enligt Lindqvist, och den ena eller den andra väljs av översättaren delvis utifrån huruvida översättningen ska upplevas som en bearbetning eller en originaltext (2005:36).

Översättningen av *Thor and the Master of Magic* kommer att vara en bearbetning och bör dessutom upplevas som sådan. Trots att barn- och ungdomslitteratur som genre inte gör anspråk på att vara högprestigelitteratur bör översättningen vara mer adekvansinriktad än acceptansinriktad för att vara i linje med den imitativa globala översättningsstrategin, som strävar efter att fånga källtextens ton och känsla. Den snävt definierade presumtiva läsaren måste också ständigt tas i beaktande för att översättningen ska uppnå de främst stilistiska men även pragmatiska målen med att skapa en lättläst, spännande och bra måltext på god idiomatisk svenska.

3.3 Kulturell och kommersiell adaptation

För att boken ska uppnå de ovan nämnda målen behövs även viss kulturell och kommersiell adaptation; detta för att texten ska accepteras av läsarkretsen. Ett viktigt led i detta arbete är att undersöka textens intertextualitet, det vill säga hur den relaterar till redan existerande texter.

Hellspong och Ledin menar att det finns två typer av intertextualitet, dels den vertikala, dels den horisontella. Vertikal intertextualitet definieras av Hellspong och Ledin som det sätt på vilket en text grundar sig på tidigare texter inom samma genre (Hellspong & Ledin 1997:56). Betraktar man *Thor and the Master of Magic* som en barnbok har den uppenbar vertikal intertextualitet med andra barnböcker, och kanske mer specifikt med dylika inom fantasygenren, eftersom handlingen kretsar kring jättar, gudar och trollkonst. Det är också uppenbart att boken har vertikal intertextualitet med sin historiska förlaga, och med andra fornnordiska texter.

Horisontell intertextualitet innebär de relationer en text kan ha med texter från genrer eller verksamheter som är annorlunda från den genre eller verksamhet texten ingår i (Hellspong & Ledin 1997:57). Översättningen kan sägas ha stark horisontell intertextualitet med bland annat filmer, tv-serier och tecknade serier. I skrivandets stund har till exempel Hollywood-filmen *Thor* precis haft premiär på biograferna, och denna är en filmatisering av serieföretaget Marvels seriefigur Thor, som i sin tur baseras på den mytologiske Tor. I april 2011 släppte Marvel även en animerad miniserie för digital nedladdning vid namn *Thor and*

Examensarbete, Magisteruppsats,
Översättarutbildningen VT-11,
Emma Gustafsson

Loki: Blood Brothers, som också baseras på karaktärerna från serietidningarna om Thor. Det hör också till saken att *Thor and the Master of Magic* innehåller illustrationer, som ska bevaras i den svenska utgåvan. Dessa är gjorda av Siku, som bland annat illustrerar för Marvel och som har illustrerat delar av manga-serien *The Manga Bible*, en manga-version av bibeln.³ Det finns alltså beröringspunkter mellan källtexten och serietidningar, kanske speciellt med manga-serier, eftersom illustrationerna i boken påminner rent stilistiskt om dessa.

Både den horisontella och den vertikala intertextualiteten har vid översättningen möjligtvis underlättat arbetet med att försöka rikta sig till den snävt definierade presumtive läsaren som Klingberg talar om, eftersom det skapar beröringspunkter utanför texten och ger en sorts kulturell ram för texten att existera i. Det har å andra sidan gett upphov till vissa språkliga val i översättningen som kanske inte är helt i linje med eftersträvan att berättelsen ska komma närmare sin historiska förlaga.

3.3.1 *Magi eller trolldom?*

Tidigt i översättningsprocessen föreslog förlaget att bokens svenska titel skulle vara *Tor och magins mästare*. Vid detta tillfälle hade jag inga invändningar eller bättre förslag, men vid närmare eftertanke, och senare under översättningsarbetets gång, har det blivit tveksamt om detta är en verkligt passande titel, till största delen på grund av ordet *magi*. Till viss del känns den som en inte helt lyckad direktöversättning och den dessutom går till synes stick i stäv med förlagets önskan att översättningen ska närma sig originalmyten. Detta är trots allt en fornnordisk berättelse som utspelar sig i fornnordisk miljö och med detta i beaktande hade en mer passande översättning för engelskans *magic* i det här fallet varit *trolldom* eller *trollkonst*.

Magi är ett svenskt ord, och det har semantiskt sett stor likvärdighet med engelskans *magic*. Det har dock, enligt SAOB, bara använts i Sverige sedan 1600-talet. *Trolldom/trollkonst* däremot är mycket äldre uttryck för samma företeelse, och har dessutom fornnordiskt ursprung. Enligt Svensk Etymologisk ordbok är orden avledningar av det fornsvenska ordet *trolla*, som i sin tur är bildat av ordet *troll*.⁴

I det aktuella stycket i *Gylfaginning* nämns intressant nog knappt *magi* eller *trolldom* med dessa ord. När Utgårdaloke till exempel förklarar hur han lyckats vinna över Tor i alla tävlingar säger han att han har ”villat [Tor] med synförvändningar” (Sturlason 1970:73). Trots

³ <http://www.folioart.co.uk/illustration/folio/artists/illustrator/siku/>

⁴ Troll är, enligt samma källa, av ”dunkel härledning”, men har intressant nog betydelserna ”stor, spöklik varelse” och ”grovt byggd man”, vilket inte låter helt annorlunda en jätte: <http://runeberg.org/svetyym/1096.html>

detta är det inte helt opassande att använda *magi* i titeln, samt vid de tillfällen då Utgårdaloke omtalas som en ”magins mästare”, och detta mycket på grund av textens vertikala intertextualitet med andra barnböcker, och hur detta påverkar bruket av ordet.

I två populära barnboksserier som getts ut de senaste åren spelar trolldom en central roll i berättelsen. Den första delen i fantasy-tetralogin *Arvtagaren* av Christopher Paolini, *Eragon*, utlovar ”en värld av faror, magi och maktkamper” på bokens omslag, men förutom att ett kapitel innehåller ordet magi i titeln (”Magi för nybörjare”) används konsekvent ord som *trolldom* (Paolini 2003:162), *trollkunnig* (2003:165) och *trollkraft* (2003:277) genom hela texten.⁵ Första boken i serien om Septimus Heap, som heter *Magi* i svensk översättning, använder däremot ordet *magi* och avledningar av detta i mycket stor utsträckning; till exempel är en stor mängd av huvudrollsfigurerna i boken *magiker* (Sage 2005:22), snarare än häxor och trollkarlar.

J.K. Rowlings mycket populära serie böcker om den unge trollkarlen Harry Potter handlar också i stor utsträckning om trolldom och trollkonster. Ser man till den svenska översättningen av dessa böcker används oftast ord som *trolldom/trollkonst* eller avledningar av detta när *magic* används i det engelska originalet. *The Ministry of Magic* kallas till exempel för *Trolldomsministeriet* på svenska och *magic spells* översätts med *trollformler*. Ordet *magi* finns dock också med i översättningen, och dyker upp som en faktisk företeelse då Harry är i Ollivanders trollspöbutik, där ”dammet och tystnaden [...] verkade skälva av någon hemlig magi” (1997:107). Trollspöna som säljs i den ovannämnda butiken har dessutom ”en kärna av kraftfull magisk substans” (1997:109).

Av dessa exempel tycks det som att *magi* väljs utöver *trolldom/trollkonst* när någon mystisk aspekt av företeelsen ska framhävas. Senare i serien, närmare bestämt i den näst sista boken, *Harry Potter och Halvblodsprinsen*, används ordet *magi* intressant nog ofta i relation till den ondskefulle trollkarlen Voldemort. När Professor Dumbledore berättar om den unge Voldemort för Harry säger han bland annat: ”Hans magiska krafter var förvånansvärt väl utvecklade [...] Han använde redan magi mot andra [...]” (Rowling 2005:282–283). Vid ett annat tillfälle säger Voldemort att han ” kanske har utvidgat gränserna för magi”, samt att ingenting ”har bekräftat era berömda uttalanden om att kärlek är mäktigare än min sorts magi” (2005:451). Bruket av *magi* i detta sammanhang tyder kanske på att det utöver den mystiska konnotationen även finns en delbetydelse i ordet som har med ondska att göra.

⁵ Det ska noteras att just *Arvtagar*-serien innehåller ett språk som talas av alver som tydligt influerats av bland annat fornnordiska, <http://en.wikipedia.org/wiki/Eragon>.

I måltexten återfinns ordet *magi* i titeln och vid några tillfällen då Loke talar om Utgårdaloke som en magins mästare, samt när Loke pratar om en kedja som dvärgarna smitt. De ovannämnda konnotationerna, det vill säga att *magi* är något mystiskt och har något med svartkonst att göra, passar in relativt bra i sammanhangen i måltexten, speciellt vad gäller Utgårdaloke, som är en gåtfull och skräckinjagande figur.

3.3.2 *Sal* eller *hall*?

Ett ytterligare exempel på beaktandet av den presumtive läsaren är bruket av ordet *sal* som översättning av det frekvent förekommande *hall*.

- (1) Inside the gate, there was an enormous court-yard. All around were grim high halls, much larger than the glossy, marble palaces of the gods. The largest of them stood right in front of Thor and his friends. Its door was open. (KT 16–17:457–462)
- (2) Innanför grinden fanns en enorm gårdsplan. Runt omkring den fanns höga salar, mycket större än gudarnas blanka marmorpalats. Den största av dem var mitt framför Tor och hans vänner. Dörren var öppen. (MT 16–17:457–462)

En mer passande översättning hade varit *hall*, med betydelsen ”byggnad med stort, öppet utrymme”,⁶ speciellt om man ser till beskrivningen av platsen där en stor del av *Thor and the Master of Magic* utspelar sig, det vill säga i jättarnas kungs borg, som illustreras av exemplet ovan.

Enligt SAOB är det egentligen inte mycket skillnad mellan orden *sal* och *hall*. Båda har fornsvenskt ursprung, och i en betydelse betecknar orden exakt samma sak, nämligen i fornnordiska eller forngermanska sammanhang det ”förmämsta rummet l. byggnaden i en stormans gård”.⁷ Just *hall* hade kanske varit att föredra här av skäl som är relaterade till översättningsstrategin. *Hall* har en mer fornnordisk klang, mycket på grund av analogi till *Valhall*, och att bruka detta ord hade antagligen gjort att översättningen uppnått större stilistisk och estetisk ekvivalens med sin förlaga. *Sal* har dock använts av hänsyn till den presumtive läsaren, som förmodas få en tydligare bild av rummet i jättarnas borg av detta ord än *hall*, eftersom *hall* i betydelsen ”byggnad med stort, öppet utrymme” främst verkar användas i sammansättningar av typen *saluhall*, *sporthall*, *konsthall* och så vidare. *Hall* som självständigt ord används mer frekvent som synonym till *farstu* och *tambur*, och att använda detta ord i översättningen skulle kanske skapa förvirring för läsaren.

⁶ NE: <http://www.ne.se/hall/1199152>

⁷ Från SAOB, ”HALL.sbst2”, under betydelse nummer 5: <http://g3.spraakdata.gu.se/saob/>

3.4 Den informella stilen i översättning

Den imitativa strategin nyttjas även för att bevara källtextens stil, som denna definieras lexikogrammatiskt, det vill säga en verbal, allmän och konkret stil. I exemplet nedan syns bland annat tydligt hur de många och dynamiska verben har överförts till måltexten:

- (3) Thor killed the goats, the farmer's wife skinned them, the farmer chopped them up, and Rapid and Ristil skewered the meat and roasted it on the fire. (KT 6:104–107)
- (4) Tor slaktade getterna, bondens fru flådde dem, bonden styckade dem och Tjalve och Röskva trädde upp köttet på spett och stekte det över elden. (MT 6:104–107)

På ett fåtal ställen har måltexten samordnad sats där källtexten har två grafiska meningar, men till allra största del har de mycket korta meningarna bevarats i översättningen, som i exemplet nedan:

- (5) Rapid was slim. He had long arms and long legs. He slipped between tow of the bars. Ristil was thin too. She followed him. Then Loki shoved his head between the bars. (KT 16:436–440)
- (6) Tjalve var smal. Han hade långa armar och långa ben. Han slank emellan två av stängerna. Röskva var också smal. Hon följde efter honom. Sedan stack Loke huvudet mellan stängerna. (MT 16:436–440)

Där källtexten använder sig av presens particip finns ibland i måltexten istället finita verb, vilket kanske skulle kunna göra översättningen marginellt mer verbal än sin förlaga, om texten var längre och detta således var ett mer frekvent förekommande fenomen. Då källtexten är så kort (ca 5 800 ord) har detta ingen märkbar inverkan på dess stil, men för att ändå illustrera detta har jag kursiverat ett par particip som blivit finita verb i översättningen i exemplen nedan:

- (7) The Giant-King led his visitors out of the hall into a field. A crowd of peering, leering, *ambling*, *shambling* giants came along behind them. The Giant-King shouted to a young giant. "Hugi! Come here. Come and race against Rapid." (KT 20:578–583)
- (8) Kungen tog med sina gäster till en åker utomhus. En skara plirande, blängande jättar *lunkade* och *lufsade* efter dem. Kungen ropade på en ung jätte. "Huge! Kom hit. Kom hit och spring ikapp mot Tjalve." (MT 20:578–583)

Vad gäller utelämnningar finns påtagligt få av dessa i översättningen. Detta kan bero på att en imitativ strategi använts, eller snarare att en imitativ strategi tolkats som sådan att den inte ger mycket möjlighet att stryka meningar eller delar av dessa. Att strykningar till allra största del undvikits här har dock, återigen, antagligen mycket att göra med att texten är så kort. Något som dock ganska konsekvent tagits bort är vissa *then* i källtexten, som jag har markerat med fetstil i exemplen från källtexten nedan, och med understreck på den motsvarande platsen i måltexten:

- (9) “I’m Big Bloke,” bellowed the giant. “And I know who you are, all right. You’re Thor.” He pointed at Loki and Rapid and Ristil who had crept out of their cave-shelter and were standing looking at him. “And these little creatures,” he went on, “they must be your three friends. Were you all sleeping in my glove?” **Then** Big Bloke bent down and picked up his glove, his massive glove, open at one end. (KT 10–11:260–269)
- (10) “Jag är Skrymer”, vrålade jätten. “Och jag vet minsann vem du är. Du är Tor.” Han pekade på Loke och Tjalve och Röskva som hade krupit ut från grottan och stod och såg på honom. ”Och de här små krakarna”, fortsatte han, ”de måste vara dina tre vänner. Sov ni allihop i min vante?” Skrymer böjde sig ner och tog upp vanten, den enorma vanten, som var öppen i ena änden. (MT 10:260–269)
- (11) The Giant-King gave a sigh, and smiled. “Yes,” he said. “Well...” **Then** he patted his chair with his right hand, and under his big chair, a grey cat stirred. It uncurled itself. It uncoiled itself. (KT 25:741–745)
- (12) Jättarnas kung suckade och log. ”Ja”, sa han. Han klappade på sin stol med högerhanden och under den stora stolen började en grå katt röra på sig. Den rullade ut sig. Den ringlade ut sig. (MT 25:741–745)

Då kändes som ett överflödigt tillägg i bägge exemplen eftersom de inte tycks kräva en temporal koppling, vilket är vad *då* skulle signalera här, i form av konnektivbindning. Hellspong och Ledin anmärker att vissa konnektivbindningar ibland kan ge ett aningen löjeväckande intryck, speciellt sådana som explicitgör något som texten antagligen skulle bli bättre av att bevara implicit (Hellspong & Ledin 1997:89–90). Det är inte riktigt fallet med *då*-kopplingarna här, men de behövs inte heller för att texten ska bli begriplig, och just begriplighet är konnektivbindningar ibland nödvändiga för (1997:89). Det ska dock påpekas att just ordet *då* som temporal koppling är ytterst frekvent i den svenska översättningen av Eddan:

- (13) Då hade Loke ätit allt köttet av benen, men Låge hade ätit upp allt köttet och benen med och tråget likaså [...] Då frågade Utgårdaloke vad den unge mannen kunde för lekar och Tjalfe sade

att han kunde fresta springa ikapp [...] Då säger Utgårdaloke att det är en god idrott och att det kan förmodas att han är väl funtad när det gäller snabbhet [...]” (Sturlason 1970:70)

Att jag relativt konsekvent har plockat bort konnektivbindningar i form av *då* i måltexten skulle kanske kunna betraktas som ett misslyckande i översättningen, dels eftersom det frångår den imitativa strategin i avseendet att bevara källtextens övergripande ton, dels eftersom det i viss mån går emot förlagets önskan att ligga nära den ursprungliga berättelsen. Dessa strykningar har dock inte märkbart påverkat textens läslighet, utan bevarar den intakt, så på detta plan har bruket av den imitativa strategin fungerat.

Översättningen ligger syntaktiskt sett nära källtexten, och ofta finns bara mindre förändringar i ordföljden i måltexten för att den ska bli grammatiskt korrekt svenska, eller helt enkelt för att texten ska ”flyta” bättre. Ibland har satsdelar lagts till i måltexten, som i exemplen nedan, som båda innehåller ett kursiverat *så*-inskott:

- (14) “Help yourselves to my food,” bellowed the giant. “If there’s no meat left in your sack, eat some of mine.” (KT 12:301–305)
- (15) “Ta för er av min mat”, dånade jätten. ”Om det inte finns något kött kvar i er säck *så* ta lite av mitt.” (MT 12:301–306)
- (16) All round the benches, the giants chuckled and gurgled, and rocked to and fro, and spat saliva on to the rush-floor. (KT 26:788–790)
- (17) På bänkarna skrattade och skrockade jättarna och *så* gungade de fram och tillbaka och spottade på säven på golvet. (MT 26:788–790)

Så-inskott är en form av dubbling och främst ett muntligt sätt att uttrycka sig. De används enligt Lars-Johan Ekerot framförallt i ”ledigt skriftspråk och skriftspråk som imiterar tal” (Ekerot 2011:206). Ekerot påpekar vidare att konstruktion med *så* påminner om dubbel satsdel (”att du inte tycker om pannkakor, *det* har jag svårt att förstå”), där ett tungt led flyttas till vänster om den inre satsen och ett pronomen istället får representera detta i den inre satsen (2011:210). Till skillnad från dubbel satsdel har inte den tillagda delen, *så*, i *så*-inskottet någon referens och fungerar som en slags betydelse- och platshållare (2011:211). Att *så*-inskott inte vanligtvis används i formellt skriftspråk skulle kunna ha med detta förhållande att göra, eftersom mer formellt språk kräver större explicititet av formuleringar (2011:212). Eftersom *så*-inskott är en konstruktion som hör det informella språket till är det passande att använda

det i måltexten för att försöka fånga källtextens stil och känsla. Syntaktiska medel har alltså tillämpats som del av den imitativa strategin.

3.5 Den konstfulla stilen i översättning

Som redan diskuterats i källtextanalysen är inte bara Kevin Crossley-Holland text lättläst och skriven på modern, lättfattlig engelska utan den är även klart skönlitterär och stilen är således konstfull. Detta har skapat svårigheter i översättningen eftersom skönlitterära texter enligt Ingo innehåller mycket ”musikalitet” och översättaren måste försöka fånga en ofta flyktig ”melodi” i källtexten, som uppstått då författaren har ”utnyttjat sitt språks mest sinnrika och uttrycksfulla lösningar, som samtidigt är dess mest idiomatiska och mest svåröversättbara element” (2007:249-250). Nedan ska jag kort diskutera den konstfulla stilen som översättningsproblem i *Thor and the Master of Magic* genom att ta upp ett exempel på dess bildspråk, och ett exempel på svårigheterna som Crossley-Hollands lediga bruk av allitteration har gett upphov till.

3.5.1 Bildspråk

Lindqvist menar att bildspråk är ett problem för översättaren främst på grund av kulturella skillnader mellan språk – olika språk använder olika bilder (Lindqvist 2005:117). Ingo diskuterar utförligt de mer lexikaliserade varianterna av bildspråk, det vill säga idiom och kollokationer, och når en slutsats liknande den Lindqvist drar om bildspråk i allmänhet: att dessa inte till sin form liknar varandra från språk till språk (Ingo 2007:144). En liknelse i måltexten gav upphov till funderingar kring dessa, och den handlar om flickan Röska när vandrarna först trätt in i jättarnas sal:

- (18) “Let the little girl stay,” drawled one young giant. He smiled at Ristil.
“She can stay,” the Giant-King agreed. “She’s as dainty as a daisy chain.”
(KT 18:507–508)

Direktöversätter man liknelsen säger jättarnas kung att Röska är nätt som en blomsterkrans av tusenskönor. Detta vore dock synd att direktöversätta detta i måltexten, och dessutom inte i linje med den övergripande imitativa strategin i avseendet att denna ju ytterst försöker fånga källtextens ton. Istället har jag valt att använda vad Lindqvist kallar för bildersättning (2005:122) i måltexten, som i det aktuella fallet ser ut så här:

- (19) “Låt den lilla flickan stanna”, sa en ung jätte med släpig röst. Han log mot Röska.

”Hon får stanna”, instämde jättarnas kung. ”Hon är söt som ett strå med smultron på.” (MT 18:507–509)

Här används en annan liknelse istället för att ta fasta på den ursprungliga liknelsens pragmatiska betydelse, vilket en direktöversättning gör. Trots att både bilden (blomsterkransen av tusenskönor) och beskrivningen av Röska som något som är likt detta (nätt) ändras i och med måltextens liknelse behålls inte bara källtextens känsla utan den anpassas även till svenska förhållanden. Att göra blomsterkransar av tusenskönor är en lek för barn i England, inte helt olik det svenska barnspelet i att plocka smultron och trä på ett grässtrå. Originalets ljudmåleri med hjälp av orden ”dainty as a daisy chain” överförs till viss del också med denna översättning, eftersom ”strå med smultron på” är ett rim.

Måltextens version lägger också till en aspekt som inte finns i källtexten i och med att Röska kallas för ”söt” som smultron, det vill säga något som är sött och gott att äta. Det känns inte helt opassande att antyda att de stora, otäcka jättarna kanske planerar att äta upp Röska, speciellt inte vid detta tillfälle i texten, då Röska och de andra vandrarna först befinner sig på jättarnas territorium.

3.5.2 Alliteration

I källtextanalysen diskuteras Crossley-Hollands bruk av alliteration, och hur detta är en naturlig del av källtextens språk. Detta skapade problem vid översättningen på flera ställen, eftersom ord på ett språk som kan få ett allitererande förhållande till andra ord inte nödvändigtvis kan få det på ett annat. I exemplen nedan syns detta tydligt:

- (20) They were sprawling, they were lying and lolling and lazing, they were slurping and burping, arguing, guffawing, they were snorting and scratching themselves, they were poking and punching each other. (KT 17:469–473)
- (21) De hade vräkt ut sig och låg och latade sig, och smaskade och rapade, bråkade och flabbade, frustade och kliade sig, knuffades och slogs. (MT 17:468–471)

Exemplet från måltexten visar att jag här har frångått den imitativa strategin till förmån för en mer funktionell sådan, som tar fasta på de enskilda ordens betydelse snarare än den alliteration de tillsammans ger upphov till. I tidigare versioner av översättningen försökte jag uppnå alliteration liknande Crossley-Hollands i det aktuella stycket, men tyckte att det blev för konstlat eller att översättningen rörde sig för långt ifrån de faktiska skeenden som beskrivs i källtexten. En tidigare översättning av ”slurping and burping” löd till exempel ”gapade och

rapade”, vilket inte motsvarar vad jättarna faktiskt gör, det vill säga äter och sedan rapar. Att jag inte har alls lika stor kunskap om den fornnordiska (eller fornengelska) litteraturen som författaren av källtexten, har antagligen inneburit att jag inte lika otvunget kan använda allitteration, och då har jag upplevt det som mer passande att jag ibland frångår den.

4. Sammanfattande synpunkter

Översättningen av *Thor and the Master of Magic* har utförts med hjälp av användningen av en övervägande imitativ strategi, då texten först och främst är skönlitterär. Det är möjligt att denna strategi i vissa avseenden har tolkats för bokstavligt, till exempel kunde jag kanske ha arbetat mer med texten på en syntaktisk nivå, istället för att ”imitera” källtextens struktur i så hög utsträckning. Överlag har dock den imitativa strategin fungerat bra och bidragit till att måltexten fångat mycket av källtextens ton, och att den som källtexten har ett lättläst, vardagligt anslag, och är spännande att läsa.

Vad som skapat mer problem än hur översättningsstrategin tolkats och fungerat rent praktiskt är mottagaranpassningen. Denna har krävts för att bearbeta Crossley-Hollands adaptation av den ursprungliga myten för att den ska passa svenska förhållanden både språkligt och kulturellt. Ibland har den gått emot direktivet från förlaget, som bestod av att i ganska stor utsträckning återgå till den ursprungliga myten. Som nämnts ovan riktas, enligt Klingberg, barnlitteratur alltid mot en snävt definierad presumtiv läsare, och beaktandet av denna läsare har ibland inneburit att förlagets önskan att översättningen ska klinga mer ”fornnordiskt” än vad källtexten gör inte uppnåtts. Till exempel är, som diskuterats ovan, vissa ordval, som använts med hänsyn till den presumtive läsarens kunskap, inte alls i linje med att skapa en fornnordisk atmosfär i texten. Förlagets direktiv och deras förslag på titel, *Tor och magins mästare*, var dessutom motsägelsefulla, men det senare är inte så märkligt som det till en början kan verka om man ser till bokens intertextualitet och hur ordet *magi* brukas i andra böcker i samma genre.

Att jag, till skillnad från Crossley-Holland, inte är skolad inom den fornisländska litteraturen har också lett till vissa brister i översättningen. Jag har till exempel strukit många ”då” i texten, där jag har upplevt dessa som överflödiga konnektivbindningar, men vid närmare undersökning tror jag att Crossley-Holland har använt dessa ”då”-bindningar i så stor utsträckning för att de används så mycket i den ursprungliga myten i Eddan, och i så fall är

Examensarbete, Magisteruppsats,
Översättarutbildningen VT-11,
Emma Gustafsson

mitt borttagande av dem kanske att betrakta som ett ytterligare exempel på en översättningsmiss som går emot förlagets önskan.

Vad magisterarbetet främst har lärt mig är att översättning av en lättläst barnbok kan vara fylld med nog så mycket subtiliteter, och trots att den inte kan fånga alla nyanser i en text så är en imitativ översättningsstrategi mycket användbar vid skönlitterär översättning.

Källförteckning

Primär källa

Crossley-Holland, Kevin (2007), *Thor and the Master of Magic*. Edinburgh: Barrington-Stoke

Sekundära källor

Ekerot, Lars-Johan (2011), *Ordföljd, tempus, bestämdhet. Föreläsningar om svenska som andraspråk*. 2. uppl. Malmö: Gleerups

Hellspång, Lennart och Ledin, Per (1997), *Vägar genom texten: Handbok i brukstextanalys*. Lund: Studentlitteratur.

Henriksson, Alf (1981), *Isländsk historia*. Stockholm: Bonniers.

Hulth, Sonja (2001), *Tor hos Utgårdaloke*. Stockholm: Liber.

Ingo, Rune (2007), *Konsten att översätta: Översättandets praktik och didaktik*. Lund: Studentlitteratur.

Klingberg, Göte (1977), *Att översätta barn- och ungdomsböcker: Empiriska studier och rekommendationer*. Mölndal: Lärarhögskolan, pedagogiska institutionen.

Lindqvist, Yvonne (2005), *Högt och lågt i skönlitterär översättning till svenska*. Uppsala: Hallgren och Fallgren.

Lundquist, Lita (2007), *Oversættelse: Problemer og strategier, set i tekstlingvistik og pragmatisk perspektiv*. Fredriksberg: Samfundslitteratur.

Madsen, Peder (1991), *Valhall 5: Resan till Utgårdsløke*. Stockholm: Carlsen Comics.

Paolini, Christopher (2003), *Eragon*. Stockholm: Månocket.

Rowling, J.K. (1997), *Harry Potter och De Visas Sten*. Stockholm: Tiden.

Examensarbete, Magisteruppsats,
Översättarutbildningen VT-11,
Emma Gustafsson

Rowling, J.K. (2005), *Harry Potter och Halvblodsprinsen*. Stockholm: Tiden.

Sage, Angie (2005), *Septimus Heap Boken Ett – Magi*. Stockholm: Damm Förlag

Sturlason, Snorre (1970), *Snorres Edda*. Översättning Björn Collinder. Stockholm: Forum.

Elektroniska källor:

Nationalencyclopedin: <http://www.ne.se/> [2011-05-07]

Nordstedts ord: <http://www.ord.se/> [2011-06-09]

Rigstula, översättning Erik Brate: <http://sv.wikisource.org/wiki/Rigstula> [2011-05-23]

Svenska Akademiens ordbok: <http://g3.spraakdata.gu.se/saob/> [2011-05-07]

Svensk etymologisk ordbok: <http://runeberg.org/svetym/> [2011-05-29]